

SOME PRINCIPLES FOR PROTECTING HUMAN RIGHTS IN SOCIAL MEDIA

Daryan Boykov

International Business School - Sofia, Bulgaria, dboykov@ibsedu.bg

Vanche Boykov

University of Niš, Faculty of Electronics, Serbia, vance.bojkov@elfak.ni.ac.rs

Abstract: The transnationalization of modern mass communication media has created an opportunity for creative people to bypass the “classical highways” and through newly created “highways” to find a way to a potential audience, regardless of where it is located. Social media in the modern world is the fastest growing phenomenon and represents a complete revolution in the process of distributing messages. The intensity increases if institutional channels do not provide a sufficient amount of objective information. The prospects and potential of social networks in the era of technical and technological achievements show that they are an integral part of human everyday life. Society is interested in free communication processes that allow people to express themselves, their desires, interests and needs. On the other hand, modern technologies are not neutral in terms of values and challenges aimed at the misuse of information about a person, loss of identity and the threat of disintegration of society. There are many negative consequences associated with invasion of privacy, disinformation and the right to anonymity of an individual. There is no doubt that the right to privacy can be attacked on social networks. The authors examine some principles for the protection of human rights on social networks.

The relationship between privacy and user profiles on a social network is multifaceted, with in some cases users wanting the information they publish about themselves to be accessible only to a narrow circle of people, and in other situations they are ready to reveal their secrets to strangers and anonymous strangers. All this information, if misused, can cause serious consequences, ranging from identity theft to harassment and persecution, from humiliation to various types of discrimination or even blackmail.

Keywords: communication, social networks, human rights, privacy, principles.

НЯКОИ ПРИНЦИПИ ЗА ЗАЩИТА НА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА В СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ

Дарян Бойков

Международно висше бизнес училище- София, България, dboykov@ibsedu.bg

Ванче Бойков

Университет в Ниш, Електронен факултет – Сърбия, vance.bojkov@elfak.ni.ac.rs

Резюме: Транснационализацијата на съвременните медији за масова комуникација създаде възможност на креативните хора да заобиколят „класическите магистрали“ и чрез новосъздадени „шосета“ да намират път към потенциална аудитория, независимо къде се намира. Социалните медији в модерния свят са най-бързо развиващият се феномен и представляват пълна революция в процеса на разпространение на съобщения. Интензитетът нараства, ако институционалните канали не предоставят достатъчно количество обективна информация. Перспективите и потенциалът на социалните мрежи в ерата на техническите и технологични постижения показват, че те са неразделна част от човешкото ежедневие. Обществото се интересува от свободни комуникационни процеси, които позволяват на хората да изразяват себе си, своите желания, интереси и нужди. От друга страна модерните технологии не са неутрални по отношение на ценностите и предизвикателствата насочени към злоупотреба с информация за дадено лице, загуба на идентичност и заплахата от дезинформация на обществото. На лице са множество негативни последици, свързани с нахлуване в личния живот, дезинформация и право на анонимност на отделна личност. Не ще съмнение, че правото на поверителност може да бъде атакувано в социалните мрежи. Авторите разглеждат някои принципи за защита на човешките права в социалните мрежи.

Връзката между поверителността и потребителските профили в социалната мрежа е многостранна, като в някои случаи потребителите искат информацията, която публикуват за себе си, да бъде достъпна само за тесен кръг от хора, а в други ситуации са готови да разкрият своите тайни на непознати и анонимни непознати. Цялата тази информация, ако бъде злоупотребена, може да причини сериозни последици, вариращи от кражба на самоличност до тормоз и преследване, от унижение до различни видове дискриминация или дори изнудване.

Ключови думи: комуникация, социални мрежи, човешки права, поверителност, принципи.

1. МЕДИИ ЗА ПРОМЯНА

Модерният свят се промени значително от появата на обществените социални мрежи, които се превърнаха в едни от най-популярните услуги в интернет. Според Гидънс модернизацията се характеризира с тенденция към глобализация – тя е глобализираща сила. Глобализацията е динамичен процес на бързи и радикални промени, протичащи в социални, икономически, културни и политически аспекти на глобално ниво. Всяко кътче на планетата, дори и най-отдалеченото, е засегнато по някакъв начин от глобализацията. Социалните медии са един от каналите за комуникация, който променя начина, по който се установяват взаимоотношенията и самата комуникация. Според Уикипедия тези медии се определят като „социална структура, съставена от индивиди (или организации), наречени "възли", които са свързани с един или повече специфични типове взаимозависимости, като: ценности, визии, идеи, финансови интереси, приятелство, родство, общи интерес, финансов обмен, неприязън, сексуални взаимоотношения или отношения на доверие, знание или престиж.”

„Всички социални мрежи работят чрез услуга за социални медии, която е интернет услуга, най-често под формата на платформа, прозорец или уебсайт, която позволява на хора от различни части на света да се свързват помежду си, да създават нови запознанства или да поддържат контакт с хора, които вече познават. Според изследване днес почти 90% информацията получаваме чрез екрани, било мобилни телефони, таблети или телевизори. Функционирането на социалните мрежи е на много нива, от семейството до нацията; те играят важна роля при избора на начин за решаване на проблем и постигане на индивидуални цели.” (Костић, М., Видић, В., 2013, с. 56).

„Използвайки социалните мрежи, хората създават публични или полупублични профили в рамките на правилата на самата мрежа, създават списък с потребители, с които искат да се свържат и обменят информация, поддържат взаимоотношения, създадени в социалната мрежа.” (Spinello, R., 2011, с. 42).

„Тези социални медийни платформи не са просто сайт, който посещаваме, или приложение, което отваряме, те са места, в които влизаме. Ако искаме да се обвържем с другите в тези места, трябва да се адаптираме към културните норми на мястото. Когато посещаваме заведение с колеги, вероятно сме малко по-различни от версията на самите нас, когато би посетили музикален фестивал с приятели или от тази версия, която е със семейството си в Деня на благодарността. По същия начин образът, който представяме във фейсбук и образът в твитър могат да бъдат по-различни. Начинът, по който се свързваме с определено съдържание е редит, е много различен от начина, по който се свързваме със същото съдържание в линкедин.“ (Федерер, Дж., 2022, с. 116).

Функционирането на социалните мрежи е на много нива, от семейството към нацията; те играят важна роля когато трябва да се разреши даден проблем. „Самата социална мрежа позволява на потребителите да създават свои собствени презентации и лични профили, които заедно формират „общност от приятели, роднини, колеги“ които взаимодействат помежду си.” (Spinello, R., 2011, с. 42).

На въпрос: „Как е възможно общност, пълна с депресирани хора, да доведе до такива драстични подобрения в позитивните емоции, а социални мрежи, пълни с позитивизъм и красота като инстаграм, да карат потребителите да се чувстват депресирани, психологът Джо Федерер дава следния отговор:

„Моята теория е, че действителното съдържание в социалния поток, е само малка част от управлението. По важно е как мислят хората които прегледват този поток от информация, и взаимоотношенията им с мемовите, на които обръщат внимание. И независимо, че има много голям спектър от променливи, които разграничават социалните платформи една от друга, два са ключовите показатели на начина на мислене на потребителите: единият е как потребителите се идентифицират в социалните мрежи и втория е как се свързват с другите хора. Тези фактори не само предопределят мисленето на потребителите, но диктуват какъв вид мемове са в съзвучие с тях”(Федерер, Дж., 2022, с. 64).

В предвид, че прекарваме средно 6,5 часа пред екрана произлиза, че идентичността и социалните връзки оформят онлайн мисленето.

„Просто, като погледнем тези две променливи на потребителя – идентичност и връзки, можем да създадем модел, който да отговаря на голямото разнообразие от начина на мислене и поведения на потребителите в интернет.” (Федерер, Дж., 2022, с. 64).

Когато става дума за онлайн идентичността, начинът по който се идентифицираме попада в една от следните категории: или се идентифицираме като сами себе си, или участваме анонимно. Ако използваме името от личната карта, споделяме реални снимки и се държим така, че поведението ни да отговаря на човека, когото хората познават офлайн, тогава се идентифицираме като сами себе си. Анонимността може да бъде сложна, нпр. да нямаме потребителски имена или друга идентифицираща информация, която да може да се свърже с нашите публикации в социалните медии; да участваме с псевдоним (измисляме си потребителско име); да имаме потребителско име, което няма нищо общо с истинското ни име и пр.

За втория ключов фактор за разбирането как се променя начинът на мислене в социалните мрежи, как хората се свързват един с друг Федерер пише:

„В мрежи като фейсбук и снапчат, най-общо казано, сме свързани основно с хора, които познаваме и офлайн. В мрежи като инстаграм и твитър може да имаме много от връзките, които имаме във фейсбук, но с известна разлика. Имаме и възможността да се свържем с много хора, които не познаваме, чрез механизми като хаштагове и търсене на съдържание. И накрая в мрежи като Reddit, организацията не е около офлайн познанствата ни, а точно обратното – свързваме се въз основа на интереси, идеи или страсти.“ (Федерер, Дж., 2022, с. 64).

Промените, настъпили с развитието на социалните мрежи, ни принуждават да вземем предвид много фактори, които влияят на съдържанието, което публикуваме, а от друга страна води до все по-чести глобални атаки срещу поверителността, насочени към злоупотреба с информация за дадено лице.

Според Уикипедия поверителността в интернет включва правото на лична информация относно: съхранение, използване, защита от трети страни и показване на лична информация в интернет, както и идентификационна информация, свързана с посетител на определен уебсайт.

2. ПРИНЦИП ЗА КОНТРОЛИРАНО РАЗКРИВАНЕ НА ЛИЧНА ИНФОРМАЦИЯ

Най-добрият начин за защита на поверителността на всички интернет потребители е прилагането на принципа за контролирано разкриване на лична информация. Някои автори добавят, че успешната комуникация „изисква значителни познания за езика на общуване, както и правилното използване на правилните думи за изразяване към публиките.“ (Boykov, D., Djordjevic, S., 2020, p. 12).

Между злоупотребите и нарушенията на поверителността при използване на данни, открити в социалните мрежи, са: кражба на самоличност, преследване и тормоз, манипулиране на лични данни, свързани с наемане на работа, и злоупотреба със снимки.

- *Кражбата на самоличност* се състои в неоторизирано използване на лична информация (дата на раждане, настоящо местожителство, телефонен номер, професия, приятели, лични снимки), които са станали публично достъпни.

- *Киберпреследването* се дефинира като постоянен и целенасочен тормоз на индивид чрез електронни средства за комуникация.

- *Манипулирането на лични данни, свързани с наемането на работа*, е вид нарушение на неприкосновеността на личния живот, когато работодателите избират служители, проверяват кандидатите чрез търсене в социалните мрежи.

- *Злоупотребата със снимки* в интернет е форма на нарушение на поверителността, когато е неоторизирана да използвате и показвате снимки от акаунти на потребители в социални медии без тяхното съгласие (Yar, M., 2006, p. 122).

Поверителността в социалните мрежи също зависи от степента на контрол, която потребителят на социалната мрежа има върху достъпа и използването на лични данни.

Има четири основни причини, поради които правото на поверителност може да бъде нарушено в социалните медии:

- *Несъвършенствата на потребителите на социални мрежи* – те се отнасят основно до несъвършенствата на човека като човешко същество и нуждата му да споделя личното си пространство с други хора; осъзнаването на собствения и чуждия личен живот не съществува в оперативната памет на човека, така че потребителят "раздава" чувствителна информация, без дори да го осъзнава;

- *Пропуски в програмите* (софтуера), използвани в социалните мрежи – водят до факта, че механизмите за контрол на поверителността в социалните мрежи са много слаби и незащитени от всякакви директни злонамерени атаки, като кражба на лични данни, създаване на фалшиви профили и др.;

- *Неумишлено разкриване на лични данни* – личните данни в социална мрежа могат да бъдат достъпни и чрез метода на ексклузивност (напр. когато по годината на завършване можем да заключим на каква възраст е потребителят, въпреки че не го е написал в профила си);

- *Конфликт на интереси* – повечето социални мрежи се финансират от реклами, публикувани от рекламни агенции, така че този факт води до конфликт на интереси, когато става въпрос за лични данни на потребителите, които социалните мрежи могат да споделят с рекламни агенции; Потребителите искат данните им да са недостъпни за хора, които не са маркирали като „приятели“, докато рекламните агенции искат да получат възможно най-много лична информация, за да могат по-добре и по-лесно да рекламират своите продукти или услуги (Shah, M., 2013).

Индивиди и организации от цял свят, които действат обединено за запазване и защита правата на човека във виртуалната среда формира „Динамична коалиция за права и принципи в интернет” (Internet Rights and Principles Dynamic Coalition - IRP).

Коалицията, чиято работа се основава на работата на Форума за управление на интернет на ООН, зае позицията, че трябва да се предприемат определени стъпки за ще гарантира, че интернет функционира и се развива по начини, които зачитат правата на човека във възможно най-пълна степен.

За да помогне за реализирането на визията за интернет като средство за реализиране на правата на човека, Коалицията прие 10 права и принципа:

- *Универсалност и равенство* – всички хора се раждат свободни и равни, с достойнство и права, които трябва да се зачитат и упражняват в интернет среда;
- *Права и социална справедливост* – Интернет е пространство за насърчаване, защита и реализиране на правата на човека, както и за напредък на социалната справедливост. Задължение на всеки е да зачита човешките права на другите във виртуалната среда;
- *Достъп до интернет* – всички хора имат равни права за достъп и използване на безопасен и отворен интернет;
- *Изразяване и сдружаване* – всеки има право свободно да търси, получава и разпространява информация в интернет, без цензура или друга намеса. Освен това всеки има право свободно да се сдружава чрез интернет с цел постигане на социални, културни или подобни цели.
- *Поверителност и защита на данните* – всеки има право на поверителност в онлайн средата. Това включва свобода от наблюдение, право на използване на криптиране и право на анонимност. Всеки има право на защита на данните, включително контрол върху личните данни, тяхното съхранение, обработка, унищожаване и публикуване;
- *Живот, свобода и сигурност* – Правото на живот, свобода и сигурност трябва да се зачита, защитава и изпълнява в онлайн средата. Тези права не могат да бъдат нарушавани или използвани за нарушаване на други права в интернет средата;
- *Разнообразие* – Интернет трябва да насърчава културното и езиково многообразие и да насърчава техническите и политическите иновации в подкрепа на плурализма;
- *Онлайн равенство* – всеки трябва да има равен или отворен достъп до съдържание в Интернет, без дискриминационно фаворизиране, филтриране или контрол върху използването на Интернет за търговски, политически или други цели;
- *Стандарти и регулиране* – структурата на Интернет, комуникационните системи и форматите на документи и данни трябва да се основават на отворени стандарти, които осигуряват пълна оперативна съвместимост, включване и равни възможности за всички;
- *Управление* – правата на човека и социалната справедливост трябва да бъдат правните и нормативни основи, върху които интернет ще функционира и ще се регулира. Това трябва да става по прозрачен и многостранен начин, основан на принципите на откритост, езиково участие на всички и отчетност (Internet Rights and Principles Dynamic Coalition (IRP), n.d.).

3. ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Глобалните компютризирани системи промениха начина на живота като въздействат върху работата, начина на мислене, ценностите на човека. Специалистите създадоха социални мрежи с основна цел взаимодействието и комуникацията по интернет. Потребителите чрез профили визуализират взаимоотношенията си.

„Въпреки съзнанието, че неприкосновеността на личния живот в социалните мрежи може да бъде нарушена, личните данни все още се публикуват доброволно в такива сайтове. Развитието на съвременните технологии силно застраши личното пространство във виртуалното пространство. Самият факт, че личните данни могат да бъдат събирани, съхранявани, разпространявани, възпроизвеждани, публикувани и предоставяни на широк кръг хора, създава несигурност и усещане за недостатъчна защита. Основни области, в които се извършва електронно събиране на лични данни и възможността за злоупотреба с тях, са електронната търговия, предоставянето на медицински услуги и използването на различни видове интернет услуги.” (Спасић, В., 2005, с. 206).

„Повечето от нас зная, че дори и нещо на пръв поглед незначително, като например, да харесаме публикация във фейсбук, може да се превърне в обсъждана история от приятелите ни, така че всичко, което правим в това пространство, е публично. Знаем, че публикуването на спорни или обидни неща в подобен тип мрежи е равностойно на това да крещим на семейно събрание или в бара с приятели.” (Федерер, Дж., 2022, с. 68).

Най-лесният начин да се предотврати злоупотребата с лични данни е да се повлияе на самите потребители да ограничат правото на достъп до техните данни, докато основният принцип на социалните мрежи трябва да бъде посветен на борбата с неразрешеното извличане на лични данни на потребителите.

„В моралното съзнание индивидите се основават на определена автономия, преди всичко осъзнаването на личната и собствената си отговорност за своите действия, както и към другите хора, както и към обществото като цяло” (Наранчич, М., 2023, с. 451).

ЛИТЕРАТУРА

- Akhmatova, D.-M., & Akhmatova, M.-S. (2020). Promoting digital humanitarian action in protecting human rights: Hope or hype. *Journal of International Humanitarian Action*, 5(1), Article number: 6.
- Boykov D, Djordjevic, S. (2020). *Lakon speech in business communications*, Macedonian International Journal of Marketing “Marketing”, No 11, Skopje
- Gorwa, R. (2022). Rethinking rights in social media governance: Human rights, ideology, and inequality. *European Law Open*, 1(2), 277-300.
- Internet Rights and Principles Dynamic Coalition (IRP): *Internet rights & Principles Charter - Internet rights & Principles*, http://internetrightsandprinciples.org/site/wp-content/uploads/2014/08/IRPC_Booklet-English_4thedition.pdf,
- Ressa, M. (2025, January 8). Meta is ushering in a 'world without facts', says Nobel peace prize winner. *The Guardian*.
- Shah, Mahmood, (2013). op. cit.
- Spinello, R.:”*Privacy and Social Networking Technology*”, *International Review of Information Ethics* Vol. 16 12/2011),
- Yar, M. (2006). *Cybercrime and society*, SAGE Publications, London
<http://sr.wikipedia.org/wiki/>
- Костић, Миомира, Видић Вида, (2012). *Приватност корисника друштвених мрежа*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, LXIV.
- Наранчич, Мане (2023). *Значението на моралните ценности за развитието на правата на човека в местното самоуправление*, в сборник „Местното самоуправление – как от кръга на неразвитите”, Галаксијанис, Свърлиг, Сърбия
- Спасић, Видоје (2005) „*Неки аспекти приватности у сајберспејсу*“, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш: Правни факултет
- Федерер Джо (2022). *Скритата психологија на социалните мрежи*, Рой комјумикейшън, София